

XVI. Yüzyılda Hama Sancağında Konar-Göçerler

Yrd. Doç. Dr. Mehtap NASIROĞLU

Batman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Batman.

mehtap.nasiroglu@batman.edu.tr

Özet

Osmanlı döneminde Suriye coğrafyası konargöçer nüfus bakımından oldukça zengindi. 16. yüzyılda bu bölgede yer alan Halep, Şam, Trablus ve Humus sancaklarında olduğu gibi Hama sancağında da Türkmen, Kürt ve Araplardan oluşan konar-göçerler bulunuyordu. Osmanlı nüfusunun önemli bir kısmını oluşturan konar-göçerler Hama sancağında da hayvancılıkla uğraşır ve mevsimden mevsime farklı coğrafyalara göç ederlerdi. Hama’da yaşayan konar-göçerlerden Türkmenler çoğunlukla Hama nahiyesinde yaşarken, Ekrad cemaatlerinin büyük bölümü Barin nahiyesinde yaşamaktaydı.

Bu çalışmada 1526 yılından 1594 yılına kadar geçen sürede Hama’da yaşayan Türkmen, Kürt ve Arap aşiretlerinin nüfusu tespit edilerek bunların çoğunlukla sancağın hangi bölgelerini yaşam alanı olarak seçtikleri ve ne tür vergiler ödedikleri anlatılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Suriye, Hama, konar-göçer, Türkmen, Ekrad, Arap

Migrant Settlers at Hama Sanjak in The 16th Century

Abstract

During the Ottoman period, there were a substantial number of migrant settlers in the Syrian geographical region. In the 16th Century Aleppo, Damascus, Tripoli and Humus Sanjaks were located in this region whereby migrant settlers lived, there were also migrant settlers comprised of Turkmens, Kurds and Arabs at Hama Sanjak as well. These migrant settlers living at Hama Sanjak comprised a substantial part of the Ottoman population, they were living off animal husbandry and from season to season they would migrate to different geographies. While the majority of the Turkmen migrant settlers lived at Hama commune, the major part of Ekrad communities lived in Barin commune.

In this paper we shall look into the population numbers of the Turkmen, Kurd and Arab tribes who lived in Hama between the period 1526 – 1594, and try to determine the exact regions of the Sanjak where these tribes had chosen as their living areas and what kinds of taxes they used to pay.

Keywords: Syria, Hama, migrant settler, Turkmen, Ekrad, Arab

Giriş

Suriye coğrafyasının en eski şehirlerinden biri olan Hama¹, 1516 yılında Osmanlı hâkimiyetine geçtikten sonra Memlûk dönemindeki idarî yapılanması çerçevesinde, bir sancak olarak teşkilatlandırılmıştır. Şam Beylerbeyliği’ne bağlı olan bu sancağın

¹Hama’nın kuruluşu ve siyasi tarihi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ross Burns, *The Monuments of Syria: A Historical Guide*, London, 2010; Mueyyed el-Geylânî, *Muhâfazatu Hamât*, Dımaşk, 1964; Robert Mantran, “Hamâ”, *DİA*, 15, İstanbul, 1997; M. Sobernheim, “Hamâ”, *İA*, 5/1, Eskişehir, 1997.

sınırları kuzeyde Halep Sancağı'na, güneyde Humus Sancağı'na, batıda Trablusşam Sancağı'na, doğuda ise *Bâdiyetü 'ş-Şâm*² adıyla bilinen çöle dayanmaktaydı.

Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanatının ilk yıllarında Hama ve Humus birleştirilerek tek sancak haline getirilmiştir. Bu sebeple sancağın kapsadığı coğrafi alan, Yavuz Sultan Selim dönemine nazaran oldukça genişlemiştir. Bu yeni idari yapılandırmadan sonra, sancağın güney sınırı Şam Sancağı ile hemhudut olmuştur. Bu zamanda sancak dahilinde Hama, Humus, Ma'arra, Selemiye ve Barin gibi önemli merkezler yer alıyordu.

Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanatının ilk yıllarında birleştirilen Hama ve Humus³, kısa sayılabilecek bir müddet sonra tekrar birbirinden ayrılarak her biri müstakil sancak yapılmıştır. Ayrıca 1549 yılında Halep Beylerbeyliği'nin kurulması ve Ma'arra'nın da müstakil bir sancak haline getirilmesiyle birlikte Hama Sancağı sınırlarında da değişiklikler yapılmıştır. Bu dönemde Şeyzer ve Masyâf nahiyeleri Halep'ten ayrılarak Hama'ya bağlanmıştır⁴. Hama'nın bu coğrafi sınırları XVI. yüzyılın sonuna kadar aynen muhafaza edilmiştir.

Hama sancak sınırlarının sık sık değişikliğe uğramasının en önemli nedeni güvenlik ve vergi toplanmasında karşılaşılan güçlüklerdi. Özellikle konargöçer Arap aşiretlerin sebep oldukları soygun ve yağma hareketleri devleti sık sık yeni tedbirler almaya sevk etmiştir ki bunların da başında yeni sancakların oluşturulması gelmekteydi. Böylece stratejik bakımdan önem taşıyan idari ve coğrafi bölgelerin güvenliği ve istikrarı, sancakbeyi gibi taşradaki en üst düzeyde bir idareci eliyle sağlanması amaçlanıyordu. Yine vergi toplanmasında güçlük çekilen yerlerde daha fazla sayıda memur ve asker görevlendirilerek daha sağlıklı sonuçlar alınmak isteniyordu.

Hama'nın orta bölgesi, Asi vadisinin etrafında yer alan ovalık bölge olup, yazları sıcak, kışları ise soğuk geçmektedir⁵. Sancağın doğu kısmı ise çöl sınırına kadar dayanmakta ve Selemiye bölgesini de içine almaktaydı. Fakat Halep Beylerbeyliği kurulduktan sonra Selemiye Hama'dan ayrılarak müstakil sancak yapılmıştır⁶. Bu kısım, yazın çok sıcak, kışın ise çok soğuk ve kuraktır. Yazın esen güçlü rüzgârlar, taşıdıkları tozlarla, özellikle ekili alanlardaki pamuk ve diğer bütün bitkilere zarar veriyordu⁷.

²Mueyyed el-Geylânî, *Muhâfazatu Hamât*, s. 70.

³İ. Metin Kunt, *Sancaktan Eyalete 1550-1650 Arasında Osmanlı Ümerası ve İl İdaresi*, İstanbul, 1978, s. 129; Enver Çakar, "XVI. Yüzyılda Şam Beylerbeyliğinin İdari Taksimatı", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, XIII/1, Elazığ, 2003, s. 359.

⁴Enver Çakar, *XVI. Yüzyılda Halep Sancağı (1516-1566)*, Elazığ, 2003, s. 30, 33.

⁵Mueyyed el-Geylânî, *Muhâfazatu Hamât*, s. 71.

⁶Feridun M. Emecen-İlhan Şahin, "Osmanlı Taşra Teşkilatının Kaynaklarından 957-958 (1550-1551) Tarihli Sancak Tevcih Defteri", *Türk Tarih Kurumu Belgeler Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, XIX/23, Ankara, 1999, s. 74

⁷Mueyyed el-Geylânî, *Muhâfazatu Hamât*, s. 71.

Çöl bölgesi daha ziyade konargöçer Arap aşiretlerin yaşam alanıydı. Ayrıca bir kısım Türkmenler de bu bölgeyi kışlakları olarak kullanıyorlardı. Osmanlı yönetimine geçtikten sonra Hama'nın ilk dahili taksimatı yapılırken Memluk dönemindeki taksimata sadık kalınmıştır. 1526'da sancak dört nahiyeye taksim edilmiş olup, bunlar; Hama, Humus, Bârin ve Ma'arretü'n-Nu'mân nahiyeleriydi. XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise sancak; Hama, Bârin, Masyâf ve Şeyzer nahiyelerinden müteşekkildi.

1.Hama Sancağında Konar-Göçerler

Konargöçerler, Osmanlı nüfusunu oluşturan en önemli unsurlardan biriydi. Bunlar yaşam biçimi itibariyle mevsimine göre yaylak ve kışlakları arasında daimi olarak hareket halindeydiler. Hayvancılıkla geçimlerini sağlayan konar-göçerler, sürülerine otlak bulmak için zamanlarının önemli bir bölümünü değişik yerlerde geçirmek zorunda kalıyorlardı. Bunlar, yurd veya ev denilen, kolay kurulup kolay kaldırılacak türden çadırlarda yaşamaktaydılar⁸.

Gerçek anlamda göçebe hayatı yaşayan aşiretlerden farklı olarak, bazı konargöçer gruplarının, yazın hayvancılıkla uğraşmalarının yanı sıra, kışlaklarında ekinlik, yani küçük çapta ziraî faaliyetlerle meşgul oldukları da görülmektedir. Bu sebeple bu gruplar için, kanunnamelerde ve resmi kayıtlarda göçebe yerine konargöçer tabiri kullanılmıştır⁹.

Konargöçer halk genellikle kendi kendine yeten aşiret içinde kapalı bir iktisadi yaşam sürdürürlerdi. Sahip oldukları hayvanlardan çeşitli şekillerde istifade ettikleri gibi, çobanlık ve muhtelif sanatlar ile de uğraşmakta idiler¹⁰.

Konargöçerlerin sosyal ve idari yapılanmalarını ifade eden en yaygın birim “cemaat” idi. Bu birim neredeyse bütün konargöçerlerin temel yapısı idi. Birbirleriyle uzaktan veya yakından akraba olan ve birbirlerini çok iyi tanıyan bu grup 10 ile 80 hane arasında ve hatta daha fazla haneden meydana gelmekteydi. Bir cemaatin yöneticisi olan kimse, o cemaat içerisinde seçkin olan bir ailenin reisi idi. Bu kimselere kethüda denilmekteydi¹¹.

Osmanlı Devleti'nde vergi mükellefi olan reaya sınıfına mensup olan konargöçerler, yaşam biçimleri bakımından şehir ve köylülerden farklı idi. Konargöçerler, yerleşik ahalinin mükellef olduğu vergileri ödemezlerdi. Ancak, bunlardan yaşam tarzlarına uygun olarak, başta âdet-i ağnâm (koyun vergisi) olmak üzere, resm-i yaylak, resm-i

⁸Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı*, İstanbul, 1987, s. 12-13.

⁹ Yusuf Halaçoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Ankara, 1991, s. 14.

¹⁰ Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı*, s. 14.

¹¹ İlhan Şahin, “Göçebeler”, *Osmanlı*, IV, Ankara, 1999, s. 137.

kışlak, resm-i ağıl, bâd-ı hevâ (niyâbet) ve diğer bazı vergiler alınır. Sürülerini mirî yaylaklarda veya tımar sahibinin arazisinde otlatan konargöçerler resm-i yaylak veya resm-i otlak adıyla bir vergi öderlerdi. Yaylak resmi, yılda bir defa olmak üzere bazı yerlerde sürü başına, bazı yerlerde ise koyun başına alınmaktaydı¹². XVI. yüzyılda Hama Sancağı dahilinde, Türkmen, Kürt ve Araplardan meydana gelen konargöçerler bulunuyordu. Bu gruplar tahrir defterlerine “cemaat” olarak kaydedilmiştir.

Hama’da Türkmen cemaatleri, taife adı verilen teşekküllerden meydana geliyordu. Mesela, *Salur* Türkmen taifesi oldukça kalabalık bir cemaat topluluğuydu. Bunun dışında *Hama Bayadı* isimli bir başka taife de yine Türkmen cemaatlerinden oluşmaktaydı. Ayrıca herhangi bir taifeye bağlı olmayan müstakil Türkmen cemaatleri de mevcuttu. Bunlar; Begiş Hacılı, İlbasanlı, Kıculu, Bayramlı, Kara Ahmedli, Karapürçekli, Babuçlu, Emir Gazilü, Süleyman Kethüda, Baseliye, Buğâyırlu, Gazavlı, İsa Hacılı, Karakoçlu, Arslan Basanlı, Hattabiye, Karaferec, Bostanlı, Şuayıblu, Karacalı, Ali Kethüda, Oğuz (Uğurlu) Kethüda, Bayındır, Kınık, Çalışlı ve Sakalsuzlu adlı cemaatler idi.

Ekrâd cemaatlerine baktığımızda, büyük kısmının Hama’nın Bârîn Nahiyesi’nde olduğunu görmekteyiz. Bunlar, Saçlı, Halebiyye (Salbiyye), Hevâlkiyye (Cevâlkiyye) ve Salihiiyye-i Disiyye adlı cemaatler idi. Ayrıca Humus Nahiyesi’nde de bir Ekrâd cemaati mevcuttu. Öte yandan, Saçlı cemaati Kilis ve çevresindeki İzzeddin Bey taifesi içerisinde de yer alıyordu. Bunlar, kaynaklarda “Kürd-i Şâmî” yani Şamlı olarak zikredilmişlerdir. Bundan başka yine İzzeddin Bey’e tabi olup Hama taraflarında yaşayan Saçlı Kürd taifesi de vardı¹³. Arap cemaatleri ise; Cemmâsin, ‘Aşarne ve Ben-i Ziyâd adlı gruplardı.

Hama’daki konargöçer cemaatlerin hepsi Hama nüfusuna kayıtlı olmalarına rağmen sürekli hareket halinde buldukları için Hama Sancağı’nda belirli bir yerde yaşamıyorlardı. Mesela; tahrir defterlerinde birçok Türkmen cemaatinin bir bölümü “der vilâyet-i Şam”¹⁴ ve “der vilâyet-i şark”¹⁵ gibi ifadeler kullanılmak suretiyle, başka sancak, kaza veya nahiyede buldukları da zikredilmiştir. Bu sebeple Hama nüfusuna kayıtlı olduğu halde başka vilayetlerde yaşayan konar-göçer nüfusu da zikretmek ihtiyacı duyduk.

Türkmenler sancak dahilinde çoğunlukla Hama Nahiyesi’nde meskunlardı. 1526’da Hama’daki *Salur* (Selluriye) taifesi 20 cemaatten ve 1.085 haneden meydana gelmekteydi. Ancak anılan hane sayısının 35’i şark vilayetleri ve Anadolu’da ikamet etmekteydiler. Diğer müstakil Türkmen cemaatleri ise 107 haneden müteşekkildi. Buna

¹² Latif Armağan, “Osmanlı Devleti’nde Konar-Göçerler”, *Osmanlı*, IV, Ankara, 1999, s. 147.

¹³ Mustafa Öztürk, *16. Yüzyılda Kilis, Urfa, Adıyaman ve Çevresinde Cemaatler-Oymaklar*, Elazığ, 2004, s. 31, 50.

¹⁴BOA, TD, nr. 1052, s.267, 270, 273, 275,278, 283, 286, 289.

¹⁵BOA, TD, nr. 1052, s. 273,275, 279, 285, 287.

göre 1526 yılında Hama nüfusuna kayıtlı Türkmen cemaatlerinin hane sayısı 1.192 idi. 1551'de Salur Taifesi'nin cemaat sayısı 25'e yükselmiştir. Bu tarihte Türkmen cemaatlerinin toplam hane sayısı 1.828, mücerred sayısı ise 589 idi. Ancak bunun 627 hane ve 49 mücerred Şam'da ve şark vilayetlerinde ikamet etmekteydiler. 1562 ve 1594 tarihli tahrir defterlerinin son kısmı eksik olduğu için bu her iki tarih için konargöçer nüfusu tam olarak tespit etmemiz mümkün görünmüyor. 1562 tarihli defterde Bayâd-ı Hama Taifesi'ne mensup iki Türkmen cemaatinin hane sayısı 129 ve mücerred sayısı da 5 idi. 1594 yılına baktığımızda, defterde zikredilen Türkmen nüfus 206 hane ve 18 mücerred idi.

Ekrâd cemaatleri çoğunlukla Bârîn Nahiyesi'nde ikamet etmekteydiler. 1526 tarihli defterde Bârîn'e bağlı Atlin köyüne kayıtlı olan 62 hanelik Ekrâd-ı Şa'fiyye cemaati zikredilmiştir. Yine aynı defterde Humus'ta bulunan bir Ekrâd cemaatinden bahsedilmektedir. Bu cemaat 44 hane ve 4 mücerredten meydana geliyordu. 1551 yılında tahrir defterlerinde zikredilen Ekrâd cemaatlerinin hane sayısı 69, mücerred sayısı ise 16 idi. 1562 yılına baktığımızda bu sayının 151 hane ile 34 mücerrede çıktığını görmekteyiz. 1594 yılında ise Bârîn'deki konargöçer Ekrâd sayısı daha da artarak 227 hane ve 65 mücerrede yükselmiştir. Ancak yukarıda da bahsedildiği gibi, elimizdeki defterlerin neredeyse tamamının sonundaki cemaat kısmı eksik olduğundan, Hama'daki Ekrâd cemaatleri gerçek nüfusunun da tam olarak tespit edilemeyeceği âşikârdır. Anılan hane ve mücerred sayıları sadece defterlerde mevcut olanları yansıtmaktadır.

Hama'da bulunan Arap cemaatlerine baktığımızda; 1526 yılında 11 hane ve 2 mücerredten ibaretti. 1551'de tespit edebildiğimiz konargöçer Arap nüfusu 497 hane ve 7 mücerredten meydana gelmekteydi. 1562'de bu rakamın 152 haneye düştüğü gözlenmiş, buna mukabil mücerred sayısı ise 51'e yükselmiştir. Hane sayısındaki bu azalmanın sebebi Bârîn'de bulunan 'Aşarne cemaatinin tahrir esnasında gelip yazılmamasıydı¹⁶. 1594 yılında ise Arap cemaatlerinin hane sayısı 179, mücerred sayısı da 48 idi.

Tablo-1: Konargöçer Nüfusun Yıllara Göre Değişimi

Yıllar	Türkmen		Ekrâd		Arap		Toplam	
	Hane	Müc.	Hane	Müc.	Hane	Müc.	Hane	Müc.
1526	1192	-	106	5	11	2	1247	6
1551	1828	589	69	16	497	7	2425	612
1562	129	5	151	34	152	51	432	90
1594	206	18	227	65	179	48	612	131

¹⁶BOA, TD, nr. 344, s. 20.

Hama'da bulunan konargöçerlerin bazıları, eşkıyalık faaliyetlerine karşı Hac yolculuğuna çıkan kişilere yardımcı olurlardı. Mesela, Sakalsuzlu Türkmenleri, hacılara geçiş esnasında hizmet ettikleri ve geçişlerini kolaylaştırdıkları için avâriz, nüzûl ve tekâlif-i örfiyyeden muaf tutulmuşlardı¹⁷.

Arap kabilelerinden olan Hama taraflarındaki Aşarne ve Beni Ziyad kabileleri 1565 yılında isyan halinde olmuşlardır. Etraflarına hırsız ve haramileri de alarak soygun ve yağma hareketlerinde bulunarak halka zulmetmiş, defalarca uyarılmalarına rağmen bu kötü hallerine son vermemişlerdir. Bundan dolayı, Şam ve Halep beylerbeylerine ayrı ayrı birer hüküm yazılarak öncelikle bunların kanunlara uymaya davet edilmeleri, suçu sabit olanların cezalandırılması, itaat etmeyip isyan edenlerin haklarından gelinmesi, ancak ailelerin esir edilmemesi ve kendi halinde olanlara da zarar verilmemesi istenmiştir.¹⁸

Hama'da Ebu Riş'in kabilelerine mensup Araplar ücret karşılığı taşımacılık da yapmaktaydı. Nitekim Hama Sancakbeyine gönderilen 29 Eylül 1567 tarihli bir hükümde, kira karşılığı tereke taşıma işlemi mal sahiplerinin rızasıyla gerçekleştirildiği müddetçe herhangi bir müdahalede bulunulmaması, ancak bu işlem zorla yapılmak istenirse duruma müdahale edilmesi bildirilmiştir.¹⁹

2.Konar-göçerlerin Ekonomik Faaliyetleri

Konar-göçerlerin asıl geçim kaynağı hayvancılık olduğu için Osmanlı İmparatorluğu'nda konar-göçer aşiretlerin besledikleri büyük ve küçükbaş hayvanlardan belli miktarlarda vergi alınırdı. Buna göre, her iki koyun veya keçi için (resm-i ağnam veya resm-i ma'ze) bir akçe, arılardan (resm-i nahl) bir kovana bir akçe, her sağılır mandadan (resm-i câmûs) da bazı yerlerde üçer, bazı yerlerde altışar ve bazı yerlerde de on ikişer akçe alınırdı²⁰. Ayrıca konar-göçerlerden 24 koyundan az sayıda koyunu olan veya hiç koyunu olmayan evli erkekler bennak sayılır ve onlardan 12 akçe de bennak resmi alınırdı²¹.

Hama, Hums, Halep ve Trablusşam kanunnâmelerinde “şânü'l-merâ” isminden bahsedilmemektedir. 1526 tarihli Halep tahrir defterinde, Beriyye'den çıkıp yazın Hama sancağına gelen Halep ve Zulkadirlü yörüklerinden sahip oldukları her sürü için bir koyun alındığından ve bir sürünün de üç yüz koyundan ibaret olduğundan bahsedilmektedir. Bu durumda “şânü'l-mer'â” olarak belirtilen verginin aslında “otlak resmi” olduğu anlaşılmaktadır. Zirâ, daha sonraki dönemlere ait olan Halep

¹⁷TKA, TD, nr. 92, s. 381.

¹⁸5 Numaralı Mühimme Defteri (973/1565-1566), Tıpkıbasım, Ankara, 1994, s. 157, h.374, s. 179, h. 437.

¹⁹7 Numaralı Mühimme Defteri (975-976/1567-1569), Tıpkıbasım, s.112, h. 293.

²⁰Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, VII, İstanbul, 1994, s. 609-610.

²¹Enver Çakar, “XVI. Yüzyılda Suriye'de Yaşayan Salur ve Çoğun Türkmenleri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12/2, Elazığ, 2002, s. 339.

Kanunnâmesinde “otlak ve yatak resmi” adı altında yine her sürüden bir koyun alındığı zikrediliyor²². Hama Sancağı’ndan tahsil edilen keçi ve arı vergisinin miktarı 1551’de 24.779 akçe, 1594 yılında ise 84.314 akçe idi.

Sonuç

XVI. yüzyılda Hama’da yaşayan Türkmen, Arap ve Ekrâd aşiretleri büyük ve küçükbaş hayvancılıkla uğraşarak geçimlerini sağladılar. Bu konar-göçer gruplar, hayvanlarına otlak ve yaylak bulmak amacıyla mevsimden mevsime yerlerini değiştirmek zorunda kalıyorlardı. Tahrir defterlerinde Hama nüfusuna kayıtlı konar-göçer grupların sayısını veren sayfaların eksik oluşu, buradaki göçebe nüfusu bütünüyle tespit etmeyi zorlaştırmaktadır. Türkmen aşiretleri, defterlerin konar-göçer nüfusu veren bölümlerinin ilk sayfalarında yer aldığı için bu grupların nüfusunun tespiti Ekrad ve Arap aşiretlerinin nüfus tespitine nazaran daha sağlıklı rakamlar içermektedir.

Hama sancağında bulunan konar-göçerler bazı zamanlar eşkıyalık faaliyetlerine karşı hac yolcularının güvenliğini sağlayarak çeşitli vergilerden muaf olmuşlardır. Bazı zamanlar da ise eşkıyalarla birlikte hareket ederek devlete karşı isyan faaliyetleri içerisinde bulunmuşlardır. Nihayetinde konar-göçer taifeler hem devlete vergi veren birer topluluk olarak hem de bölgenin asayişini sağlama konusunda çoğunlukla bir denge unsuru konumunda olup, Hama sancağının sosyo-ekonomik dinamikleri açısından önem arz etmişlerdir.

Kaynakça

1. Arşiv Belgeleri

a) Başbakanlık Osmanlı Arşivi

344 ve 1052 numaralı tahrir defterleri

b) Tapu Kadastro Kuyud-ı Kadime Arşivi

92 numaralı defter

c) Yayımlanmış Olan Arşiv Belgeleri

5Numaralı Mühimme Defteri (973/ 1565-1566), Tıpkıbasım, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara, 1994.

7Numaralı Mühimme Defteri (975-976 /1567-1569), Tıpkıbasım, I-II, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara, 1997.

AKGÜNDÜZ, Ahmet, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, VII, İstanbul, 1994.

EMECEN, Feridun M.- ŞAHİN, İlhan, “Osmanlı Taşra Teşkilâtının Kaynaklarında 957-958 (1550-1551) Tarihli Sancak Tevcih Defteri I”, *Türk Tarih Kurumu Belgeler Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, XIX/23 Ankara 1999, s. 53-122.

2. Araştırma ve İncelemeler

3.

ARMAĞAN, Latif, “Osmanlı Devleti’nde Konar-Göçerler”, *Osmanlı*, IV, Ankara, 1999, s. 142-150.

BURNS, Ross, *The Monuments of Syria: A Historical Guide*, London, 2010.

ÇAKAR, Enver, *XVI. Yüzyılda Halep Sancağı (1516-1566)*, Elazığ, 2003.

²²Enver Çakar, “XVI. Yüzyılda Suriye’de Yaşayan Salur ve Çoğun Türkmenleri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 338.

ÇAKAR, Enver, “XVI. Yüzyılda Suriye’de Yaşayan Salur ve Çoğun Türkmenleri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, XII/2 (Elazığ, 2002), s. 325-340.

HALAÇOĞLU, Yusuf, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Ankara, 1991.

KUNT, İ. Metin, *Sancaktan Eyalete 1550-1650 Arasında Osmanlı Ümerası ve İl İdaresi*, İstanbul, 1978.

MANTRAN, Robert, “Hamâ”, *DİA*, 15, İstanbul, 1997, s. 396.

MUEYYED el- GEYLÂNÎ, *MuhâfazatuHamât*, Dimaşk, 1964.

ORHONLU, Cengiz, *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskanı*, İstanbul, 1987.

ÖZTÜRK, Mustafa, *16. Yüzyılda Kilis, Urfa, Adıyaman ve Çevresinde Cemaatler-Oymaklar*, Elazığ, 2004.

SOBERNHEIM, M., “Hamâ”, *İA*, 5/1, Eskişehir, 1997, s. 170.

ŞAHİN, İlhan, “Göçebeler”, *Osmanlı*, IV, Ankara, 1999, s. 132-141.